

Konkurransesutsetting og privatisering fører til økonomisk tilbakegang!

Arild Holt-Jensen, professor emeritus

Konkurransen driver opp innsatsen og kvaliteten i mange deler av samfunnslivet. Vi ser det i idretten og vareproduksjonen. I vareproduksjonen fører konkurransen også til lavere priser til forbruker. Den politiske høyresiden mener at konkurransesutsetting og privatisering er effektiviserende og billigere for alle sektorer i samfunnet. Men dette er en total feilkobling når det gjelder helse, omsorg og store deler av servicesektoren forøvrig! Hvorfor?

Først og fremst fordi en i liten grad kan overlate behandling av mennesker til teknologi, hvis en da ikke mener at hjemmehjelp kan gjøres av roboter. Konkurransesutsetting av bestemor er ingen god ide! Også fordi bestemødre er forskjellige og krever ulik og individuell støtte og hjelp. Det viktige er ikke at rengjøringen kan gjøres bra på 30 minutter dersom det ikke er noen menneskelig kontakt. Det kreves noe mer enn effektivitet.

Vel så viktig er det som er avslørt med all ønskelig tydelighet i Adeccosaken: konkurransesutsetting og privatisering er et offensivt middel for å innføre dårligere lønns- og arbeidsvilkår for førstelinjetjenesten i servicetjenestene. For å vinne anbud og samtidig få profitt gir selskapene tilbud som ikke kan gjennomføres uten at den minst faglærte arbeidsstyrken arbeider gratis overtid eller til langt lavere lønn enn det som normalt gjelder.

Denne underbetalingen og mangel på vanlige, norske arbeidsbetingelser har vist seg å gjelde for vikarbyråer som dukker opp som 'paddehatter' i stadig nye deler av arbeidslivet. I hoteller og andre servicebedrifter som har daglige og sesongmessige svingninger i rengjøringsbehov overtas dette i stigende grad av vikarbyråer. De knytter til seg ungdommer, gjerne fra Øst-Europa og Sverige, som ikke får noen fast månedslønn eller garanti for antall arbeidsdager. Vanlig er at ungdommen får vite at neste uke får du to dagers arbeid, men du kan bli ringt opp for å stille samme dag på kort varsel. Ved hotellvask kan du få vite at 'du må bruke 20 minutter pr. rom og du har i dag x antall rom'. Hvis det brukes mer enn 20 minutter per rom får renholderen ofte ikke betalt for overtiden. Og selvsagt; hvis en renholder er syk betales det ikke noe ut; man får bare betalt for de dager man jobber! Timelønnen er ofte langt under tariff. Samtidig blir ungdommen skviset for høye husleier i det private leiemarkedet.

Hvordan er en slik uthuling av norsk arbeidsliv mulig? Fordi det ansettes folk som ikke kjenner reglene og som ikke er organisert. Ansvar for denne utviklingen ligger ene og alene på høyresidens politikere som ivrer for videre del- eller hel-privatisering av offentlige tjenester og minimal kontroll av ansettelsesforhold i vikarbyråene. Allmenngjøring av tariffavtaler er et av midlene som må brukes for å stoppe utglidningene og økende 'sosial dumping'. Men dette er ikke tilstrekkelig fordi konkurransesutsetting til vikarbyråer, ofte utenlandske, fører til helt uoversiktlige arbeidsforhold og situasjoner hvor arbeidstakerne ikke tør fortelle om forholdet. På et hotell i Hardanger fortalte de meg i helgen at de en tid hadde fått noen jenter som arbeidet gjennom et vikarbyrå. Hotellet oppdaget at jentene fikk utbetalt 50 kr. Timen, mens hotellet selvsagt betalte ut langt mer. Her var det hotellet som tok affære og saksøkte byrået!

Høyresidens politiske resept, 'økonomismen', har fire hovedelementer:

- markedsføring og kommersialisering av tjenestesektoren som i langt mindre grad enn produksjonsbedrifter kan rasjonalisere og effektivisere med nye tekniske hjelpemidler

- innføring av individuelle kontrakter og lokale lønnsforhandlinger til erstatning for sentrale tariffavtaler
- sosial og økonomisk ulikhet anses som politisk akseptabelt og for eksempel i USA som ønskelig
- som 'plaster på såret' til de som får minskende inntekter: tilbud om lånefinansiering av privat forbruk som fører til dyr kredittkortgjeld og boligkjeldkrise.

Hovedresultatet av dette er den økonomiske kollapsen vi har sett i den vestlige verden. Enda verre blir det med videreføring av nyliberale 'løsninger' som har forsterket de sosiale forskjellene. De rikeste 10 prosent av befolkningen har økt sin andel av inntekter og formuer, den sosiale middel- og underklassens inntekter har stagnert eller gått tilbake. Dette er mest ekstremt i USA hvor de rike toppene til og med har fått økt skattelette, mens fagforeninger nektes forhandlingsrett som nå i Wisconsin.

I Norge vil de fleste vil være enige i at økende global og nasjonal fattigdom og økende sosiale forskjeller er etisk forkastelig. Samtidig fører det til økonomisk stagnasjon, en viten vi burde ha husket fra mellomkrigstiden. Økende sosial ulikhet fører til at penger som de fattige ville brukt til forbruk, overføres til det rike mindretall som ikke forbruker pengene i økt innenlandsk vareforbruk, fordi de har nok. Dermed svekkes den samlede etterspørselen. Økt antall arbeidsplasser skapes når alle får råd til å kjøpe de varer og tjenester som virksomhetene i produksjonslivet tilbyr, ikke ved at pengeflytterne får mer å spekulere med innern finanskapitalen!

De økonomiske problemene etter 2008 kan ikke løses med en politikk forankret i nyliberal ideologi med markedsliberalisme, konkurranseutsetting, skattelette for de rike og lave renter. Konkurranseutsetting og privatisering kan faktisk lede til økonomisk tilbakegang! Internasjonal sammenlikning viser at det er de sosialdemokratiske velferdsstatene som har klart seg best i kriseårene. En vesentlig grunn er balansen mellom sterke og ansvarlige fagorganisasjoner og en arbeidsgiverside som er åpne for reelle forhandlinger om kollektive tariffavtaler.

Arild Holt-Jensen 14.3. 2011.
 Lægdesvingen 19
 5096 Bergen
 +47 92292499
 Arild.holt-jensen@geog.uib.no